

Partnere skiller seg oftest

Lesbiske partnere skiller seg oftere enn homofile partnere, og personer som lever i registrerte partnerskap skiller seg oftere enn gifte. Det viser analyser av norske og svenske data. Merk også at hittil er det bare født 70 barn av mødre som lever i registrert partnerskap i Norge.

Turid Noack

Det er nå tolv år siden to personer av samme kjønn fikk adgang til å inngå registrert partnerskap her i landet. I denne artikkelen oppsummerer vi hvordan dette tilbudet er blitt mottatt så langt, og ser litt nærmere på hva som kjennetegner dem som har inngått partnerskap. Dessuten minner vi om tidligere funn når det gjelder skilsmisserisikoen i partnerskap, nærmere bestemt om noen grupper av partnere skiller seg oftere enn andre. Et spørsmål vi hittil har visst lite om, er om samlivene varer like lenge, eller like kort, enten paret er av samme eller motsatt kjønn? Mer systematiske analyser av forskjeller i skilsmisserisiko i registrerte partnerskap og ekteskap er gjennomført med svenske data. Avslutningsvis gjengir vi hovedresultatene fra denne studien.

Skilsmissereglene for registrerte partnerskap er de samme som for ekteskap. Det vil si at enten paret er enig eller ikke om å gå fra hverandre, kreves det normalt ett års separasjonstid før skilsmissebevilling blir gitt. I denne artikkelen refereres også analyser av registrerte partnerskap i Sverige. Sverige fikk sin partnerskapslov i 1995, og også der er reglene for oppløsning de samme for partnerskap som for ekteskap.

Økning i partnerskap, og forholdsvis flere lesbiske par

I vår første studie av registrerte partnerskap så vi på partnerskapene inngått 1993-1998 (Noack 2000). Det ble inngått flest partnerskap det første året, nærmere bestemt 158 fra loven trådte i kraft i august 1993 og ut samme år. Av disse parene var det rimeligvis flere som hadde ventet lenge på adgangen til å legalisere forholdet sitt. Deretter gikk tallet for inngåtte partnerskap noe ned (gjennomsnittlig 122 per år i 1996-1998). I de første årene var det langt flere homofile enn lesbiske par, henholdsvis to tredjedeler og en tredjedel av dem som inngikk partnerskap. Den første analysen viste dessuten at de som valgte denne samlivsformen i gjennomsnitt var 7-8 år eldre enn dem som giftet seg, og at den innbyrdes aldersforskjellen i parforholdet var klart større enn i ekteskap. Å inngå partnerskap var også langt vanligere i Oslo enn ellers i landet (Noack 2000).

Det samme mønsteret finner vi langt på vei i dag, men andelen lesbiske par har økt mye og er nå kommet opp i 44 prosent. Det inngås flere partnerskap utover i landet slik at Oslo-dominansen er blitt langt mindre. Partnerskapene har dessuten økt i antall. Det siste året vi har tall for er 2004, da det ble inngått 192 partnerskap¹.

Ved inngangen til 2005 hadde 2 823 personer (1 669 menn og 1 154 kvinner) sivilstand *registrert partner* (Statistisk sentralbyrå 2005). Siden partnerskapsloven ble innført og til og med utgangen av 2004 er det inngått 1 808 registrerte partnerskap, og det er registrert 256 skilsmisser.

Turid Noack er forsker i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning (turid.noack@ssb.no).

I årenes løp har det vært skrevet mye om barn født av mødre som lever i registrerte partnerskap. Totalt sett er imidlertid dette et lite antall. Fra partnerskapsloven ble innført og frem til og med 2004 er det blitt registrert i alt 70 fødsler. Flesteparten av disse fødsleene er fra de aller siste årene².

Betydelig overrisiko for skilsmisser i lesbiske og tverrnasjonale partnerskap

I våre to neste studier av partnerskap så vi spesielt på skilsmisserisikoen (Noack, Fekjær og Seierstad 2002; Noack, Seierstad og Weedon-Fekjær 2005). Vi konkluderte med at det er stor forskjell i risiko mellom lesbiske og homofile par, og at det er de lesbiske parene som oftest går fra hverandre. I utgangspunktet hadde vi ingen klare forventninger om en slik forskjell i skilsmisserisikoen. Tidligere studier av partnerskap var ikke gjennomført verken hos oss eller i de andre nordiske landene. Det finnes riktignok en rekke studier av lesbiske og homofile parforhold generelt, men i likhet med det meste av forskningen på dette området er utvalgene som oftest så små og lite representative at det er vanskelig å generalisere resultatene. Mer teoretiske arbeider om lesbiske og homofile samliv ga heller ingen entydige indikasjoner på hva en kunne forvente. Noen vektlegger forhold som peker mot mindre stabilitet i lesbiske forhold, andre fremhever faktorer som skulle gjøre de homofile parforholdene mer utsatt for brudd (se f.eks. Kurdek 2003; Prieur mfl. 1988; Solomon, Rothblum og Balsam 2005). Det er heller ikke gitt at de som har valgt å inngå et registrert partnerskap med det det innebærer av plikter, rettigheter og åpenhet, vil ha samme atferd som dem som lever i mer uforpliktende parforhold.

Når vi bare undersøkte partnerskapene der begge var norske, hadde de lesbiske parene 2,2 ganger så stor risiko for skilsmisse som par med to menn. Der som vi også tok med partnerskap der den ene av de to hadde utenlandsk statsborgerskap, ble kvinnenes overrisiko noe redusert, nærmere bestemt til 1,6. I begge disse analysene ble det kontrollert for en rekke bakgrunnsvariable som alder, aldersforskjell i parforholdet, bosted, barn m.m. (Noack, Seierstad og Weedon-Fekjær 2005:102).

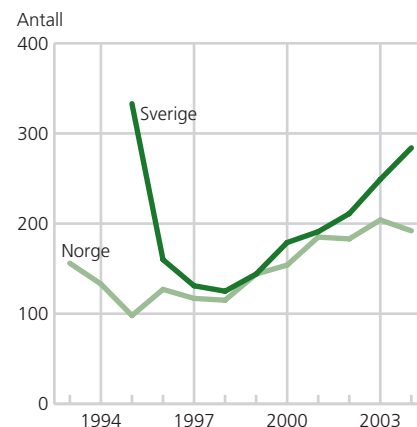
En annen gruppe som pekte seg ut med spesielt høy skilsmisserisiko, var partnerskap der den ene kom fra Norge og den andre hadde statsborgerskap i et tredjeverdens land. Disse partnerskapene hadde 2,8 ganger større risiko for skilsmisse enn partnerskap der begge var fra et nordisk land (Noack, Fekjær og Seierstad 2002).

Samme mønster i Norge og Sverige

Alle disse funnene samsvarer bra med analyser av svenske registrerte partnerskap (Andersson, Noack, Seierstad og Weedon-Fekjær 2006). I begge land ble det inngått spesielt mange partnerskap rett etter at loven ble innført, etterfulgt av en utflating og en svak økning i de aller seneste årene (figur 1). I begge land har andelen lesbiske partnerskap økt med årene, og i Sverige er det i de seneste årene inngått omtrent like mange partnerskap blant kvinner som blant menn.

Det er ikke nevneverdige forskjeller når vi sammenholder kjennetegn for henholdsvis norske og svenske partnere. Gjennomsnittsalderen for mannlige partnerpar er imidlertid noe lavere i Norge enn i Sverige, og hovedstadskonsentrasjonen er litt sterkere. Det er dessuten noe flere svenske lesbiske partnerskap der minst en av de to har barn ved partnerskapsinngåelsen enn det vi

Figur 1. Antall inngåtte registrerte partnerskap i Norge og Sverige. 1993-2004

Kilde: Norge: Partnerskap der eldste partner var bosatt i Norge, Statistisk sentralbyrå.
Sverige: Personer bosatt i Sverige, Statistiska centralbyrån.

Foto: Photos.com

finner for Norge (Andersson, Noack, Seierstad og Weedon-Fekjær 2006: tabell 1). Norske og svenske partnere har ganske likt utdanningsnivå.

Den klare forskjellen i skilsmisserisiko mellom lesbiske og homofile par bekreftes i det svenske materialet. Det samme gjelder for overrisikoen hos par der den ene er fra et tredjeverdens land.

Både i Norge og Sverige er antallet partnerskapsinngåelser ganske beskjedent sammenliknet med ekteskap. Også her stiller de to landene ganske likt, men partnerskap er noe mer vanlig i Norge enn i Sverige. I Norge ble det inngått 7 partnerskap per 1 000 ekteskap (1993-2001) mot 5 per 1 000 ekteskap i Sverige (1995-2002).

Hvor er skilsmisserisikoen størst – i ekteskap eller registrerte partnerskap?

Mange har reist spørsmål om ekteskap og partnerskap er like utsatt for skilsmisse. Så langt har det på grunn av problemer med datatilfanget, bare vært mulig å sammenlikne ekteskap og registrerte partnerskap i Sverige. Men siden partnerskapsmønsteret er nesten identisk i de to landene, synes det rimelig å anta at også skilsmissemønsteret i store trekk vil være det samme. Skilsmisselovgivningen i Sverige gjør det riktignok mulig å gå raskere fra hverandre enn i Norge, men skilsmissehyppigheten ligger på omtrent samme nivå.

Sammenliknet med dem som gifter seg, er de svenske partnerne gjennomgående eldre og spesielt gjelder det for de mannlige partnerne. Det er dessuten større aldersforskjell i parforholdet. Partnerskapene utmerker seg med en sterkere hovedstadsdominans, og det er forholdsvis flere tverrnasjonale enn det vi finner blant ektepar. De registrerte partnerne har dessuten noe høyere utdanning. Som ventet, er det langt færre foreldre blant dem som inngår partnerskap enn blant dem som gifter seg. I analysen av skilsmisserisikoen er det kontrollert for forskjeller i slike bakenforliggende faktorer (Andersson, Noack, Seierstad og Weedon-Fekjær 2006).

Analysen av det svenske materialet viste en betydelig overrisiko for skilsmisse i registrerte partnerskap i forhold til ekteskap. Nok en gang er det de lesbiske forholdene som skiller seg ut. Sammenliknet med ekteskap er skilsmisserisikoen i de lesbiske partnerskapene tre ganger så stor mens de homofile partnerskapene ikke har mer enn 1,4 ganger så stor risiko for skilsmisse.

En rekke skilsmissestudier finner at ektepar med barn er mer beskyttet mot skilsmisse enn barnløse par, og at barn betyr mer i så måte jo yngre de er. Siden det er langt mindre vanlig med barn blant partnere enn blant gifte, var det tenkelig at mye av forskjellen i skilsmisserisiko lå nettopp her. I det svenske materialet hadde 19 prosent av de homofile, 34 prosent av de lesbiske og 58 prosent av dem som giftet seg, minst ett barn ved inngåelsen. Vi valgte å kjøre en egen analyse der vi bare sammenliknet de "barnløse" parene. "Barnløs" vil i denne sammenhengen si at ingen av de to var foreldre på det tidspunktet partnerskapet/ekteskapet ble inngått. Også de barnløse lesbiske og homofile partnerskapene hadde imidlertid betydelig overrisiko for skilsmisse sammenliknet med barnløse ektepar. Enten vi så på alle par eller bare barnløse par og kontrollerte for de samme bakenforliggende faktorene, var overrisikoen for skilsmisse sammenliknet med ektepar den samme, det vil si om lag tre ganger så stor for de lesbiske parene og om lag halvannen gang så stor for menn i registrerte partnerskap (Andersson, Noack, Seierstad og Weedon-Fekjær 2006).

Selv om skilsmisserisikoen er godt høyere for de registrerte partnerskapene enn for ektepar, er det langt på vei de samme faktorene som er forbundet med hvordan det går med parforholdene. Det var større risiko for skilsmisse blant dem som hadde inngått partnerskap/ekteskap i ung alder, og stor aldersforskjell innad samvarierte med økt skilsmisserisiko. Både tverrnasjonale partnerskap og ekteskap hadde større skilsmisserisiko enn der begge var svenske. Dessuten varierte skilsmissemønsteret med utdanning for begge typer samliv. Uansett samlivstype var det dem med minst utdanning som hadde størst skilsmisserisiko, og overrisikoen var spesielt stor for homofile partnerskap der en eller begge hadde lite utdanning.

Ikke gitt at forskjellene vedvarer

Våre beregninger viser at 13 prosent av de homofile og 21 prosent av de lesbiske partnerskapene inngått i Norge ligger an til å ha endt med skilsmisse før det har gått seks år. Sammenliknbare tall fra Sverige er 20 prosent (homofile), 30 prosent (lesbiske) og 13 prosent for ekteskap.

Vår analyse av skilsmisserisikoen i registrerte partnerskap og ekteskap er basert på partnerskap inngått i Sverige 1995-2002 og ekteskap fra om lag sam-

¹ I den løpende statistikken inngår bare partnerskap der den eldste av de to er bosatt i Norge. I våre analyser er samtlige inngåtte partnerskap tatt med, hvilket gir et noe høyere tall.

² Totalt dreier det seg om 50 fødsler fordelt på 14 (2002), 10 (2003) og 26 (2004).

Referanser

- Andersson, G., T. Noack, A. Seierstad og H. Weedon-Fekjær (2006): "The Demographics of Same-Sex Marriages in Norway and Sweden", *Demography*. Under publisering.
- Black, D., S. Makar, S. Sanders og L. Taylor (2003): "The Earnings Effects of Sexual Orientation", *Industrial and Labor Relations Review*, 56:449-469.
- Festy, P. (2001): "The 'Civil Solidarity Pact' (PACS) in France: An impossible evaluation", *Population & Sociétés*. June No. 369: 1-4, Institut national d'études démographiques, Paris.
- Kinsey, A. C., W. B. Pomeroy og C. E. Martin (1948): *Sexual Behaviour in the Human Male*, Philadelphia/London: W.B. Saunders.
- Kurdek, L. A. (2003): "Differences between gay and lesbian cohabiting couples", *Journal of Social and Personal Relationships*, 20: 411-436.
- Lauman, E., J. M. Gagnon, R. T. Michael og S. Michals (1994): *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practice in the United States*, Chicago: University of Chicago Press.
- Noack, T. (2000): Registrerte partnerskap: 1993-1998, *Samfunnsspeilet*, 3, 2000, Statistisk sentralbyrå, 24-29.
- Noack, T., A. Seierstad og H. Fekjær (2002): Skilsmisser blant lesbiske og homofile partnere - hvem er mest stabile? *Samfunnsspeilet*, 3, 2002, Statistisk sentralbyrå.
- Noack, T., A. Seierstad og H. Wedon-Fekjær (2005): "A Demographic Analysis of Registered Partnerships (legal same-sex unions): The Case of Norway", *European Journal of Population*, 21:89-109.
- Patterson, C. (2000): "Family relationships of lesbian and gay men", *Journal of Marriage and the Family*, 62:1052-1069.
- Pedersen, W. og H. W. Kristiansen (2003): Å gjøre det, å føle det og å være det. Homoseksualiteten i det seinmoderne, *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 44:3-37.
- Prieur, A. mfl. (1988): *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid*, Oslo: Pax forlag.
- Solomon, S. E., E. D. Rothblum og K. F. Balsam (2005): Money, Housework, Sex and Conflict: Same-Sex Couples in Civil Unions, Those Not in Civil Unions, and Heterosexual Married Siblings, *Sex Roles*, vol. 52, Nos.9/10: 561-575.
- Statistisk sentralbyrå (2005): www.ssb.no/folkemengde/tab-2005-03-11-01.html

me periode. Den maksimale varigheten er følgelig kort, og de store forskjellene i skilsmisserisiko mellom lesbiske partnerskap og ekteskap gjelder derfor når vi ser på samlivenes første år. Om forskjellen vil bestå videre utover, er det for tidlig å si. En teoretisk mulighet er at partnerskapene "gjør unna" mange av sine skilsmisser relativt raskt, og at de som overlever de første årene, ikke vil ha den samme overrisikoen sammenliknet med ekteskap. Om det er slik, vil vi ikke kunne vite før også partnerskapene har hatt mulighet for å ha vart så lenge at de nærmer seg "sølvbryllupsvarighet" eller det som lenger er.

Retten til kjønnsnøytrale ekteskap er etter hvert blitt satt på dagsorden i en rekke land, og i noen land er slike ekteskap også innført. Sist ute var Spania og Canada der dette ble vedtatt i inneværende år. Foreløpig vet vi lite om hvor utbredt registrerte partnerskap og kjønnsnøytrale ekteskap er i land som har innført den ene eller den andre av ordningene. Men både i Danmark og Nederland inngås det forholdsvis flere slike samliv enn i Norge og Sverige.

Samfunnets generelle åpenhet i forhold til seksuell legning kan være en forklaring på at par av samme kjønn i ulik grad velger å formalisere forholdet sitt. De nasjonale interesseorganisasjonene til de homoseksuelle har også vært mer eller mindre splittet i sitt syn på partnerskap og kjønnsnøytrale ekteskap. En tredje forklaring kan være at samboere og ektepar i noen land behandles forholdsvis likt når det gjelder rettigheter og plikter, mens valg av samlivsform i andre land kan ha store økonomiske konsekvenser for det enkelte par. Dette kan selvsagt også tenkes å påvirke skilsmissehyppigheten.

Ifølge Festy (2001) er det mindre sannsynlig at variasjonene landene imellom skyldes eventuelle forskjeller i homoseksuell praksis. Nyere befolkningsstudier har anslått andelene som i løpet av livet har hatt minst en seksualpartner av samme kjønn til 4-9 prosent av alle menn og 4 prosent av alle kvinner (Lauman, Gagnon, Michael og Michals 1994; Black, Makar, Sanders og Taylor 2003). Det er godt lavere enn det hyppig siterte anslaget fra den berømte Kinsey-rapporten, nærmere bestemt 10 prosent av alle menn. Flere har imidlertid påpekt at Kinsey har blitt feiltolket både av leg og lærd. Ifølge Kinsey var det ikke mulig å operere med en skarp todeling mellom homo- og heteroseksuelle. Han ga derfor diverse estimater, fra 4 til 37 prosent, avhengig av hvilke definisjoner som ble brukt (Kinsey, Pomeroy og Martin 1948:650-51). De mye siterte "10 prosent av alle menn" var slik han definerte det, andelen som hadde vært overveiende homoseksuelle i minst tre år. I nyere forskning fremheves det også at seksuell legning ikke nødvendigvis er fastlåst en gang for alle, men snarere vil kunne variere i intensitet og retning over livsløpet (Patterson 2000; Pedersen og Kristiansen 2003).